

УДК 332.025.12

О. Долгальова
Д. ГулакO. Dolgalyova
D. Gulak**РЕГІОНАЛЬНА ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА,
ЇЇ ГОЛОВНІ СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ****REGIONAL ELECTRICAL POLICY, ITS MAIN SUBJECTS AND OBJECTS**

У статті розкривається сутність поняття регіональної електроенергетичної політики, здійснено дослідження суб'єктів та об'єктів, що підпадають під її дію. Проаналізовано законодавчі та наукові підходи до електроенергетичної галузі в контексті регіональної економіки.

Ключові слова: електроенергетика, регіональна електроенергетична політика, суб'єкти електроенергетичної політики, об'єкти електроенергетичної політики, регіональна політика.

Постановка проблеми. Сьогодні функціонування будь-якого підприємства на території держави залежить від надійного та якісного постачання електричної енергії. Ефективна політика та застосування прогресивних механізмів у цій галузі є запорукою успішного зростання економіки країни. Електроенергетична політика в Україні склалася давно, проте на сьогодні вона не має юридичного закріплення. Саме тому доцільно дати визначення українській електроенергетичній політиці та визначити її основні суб'єкти та об'єкти.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам поділу України на регіони та питанням регіональної політики присвячені праці Долішнього М. І., Зіня Е. М., Дністрянського М. С., Шевцова А. І., Чмирьової Л. Ю., Пістуна М. Д., однак жоден з них не розглядає регіональну політику саме в контексті енергетичної галузі.

Постановка завдання. Метою статті є огляд законодавчої бази, методичних та наукових публікацій з метою визначення поняття електроенергетичної політики на регіональному рівні, а також здійснення дослідження регуляторів ринку електроенергії та підприємств, що підпадають під регуляторну дію.

Аналіз і напрями дослідження. На сьогоднішній день електроенергетична галузь є базовою для економіки будь-якої країни, оскільки вона забезпечує функціонування усіх підприємств, які здійснюють діяльність на її території. Ефективне функціонування економіки країни залежить від надійного та якісного енергопостачання. Для досягнення ефективності в енергетичному комплексі необхідне постійне впровадження новітніх правил, нормативів, законодавчих документів, інноваційних технологій та розробок тощо.

Чинне законодавство України не дає юридичного визначення, що слід розуміти під поняттям «регіональна електроенергетична політика». Однак під поняттям електроенергетики відповідно до Закону України від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР розуміємо галузь економіки України, що забезпечує споживачів електричною чи тепловою енергією, виробленою на об'єктах електроенергетики, що є товарною продукцією, призначеною для купівлі-продажу. Електричною енергією ми називаємо особливий вид енергії, який виробляється за допомогою перетворення енергетичних ресурсів різного походження за допомогою технічних засобів і слугує споживачу для задоволення його потреб [1]. Електрична енергія в контексті товарної продукції є енергоносієм з особливими споживчими якостями та фізико-технічними характеристиками, які визначають необхідність регулювання та регламентації використання цього товару [2, с. 1]. Електроенергії як специфічному товару притаманний ряд специфік та особливостей, а саме:

- неможливість запасання електроенергії – єдність виробництва та споживання. Обсяг виробництва електроенергії залежить виключно від потреб споживачів, виключаючи можливість збільшення обсягів виробництва з ініціативи енергетиків. За таких умов необхідно виробляти електроенергії рівно стільки, скільки потрібно споживачу, оцінюючи обсяги виробництва та споживання не тільки в довгостроковому періоді (наприклад, рік), а і в короткостроковому (наприклад, година);

- можливість вироблення на підприємствах з різним технологічним рівнем. Ця особливість дозволяє об'єднувати електростанції, що використовують різні типи палива та мають неоднаковий рівень технічного оснащення, в об'єднані електроенергетичні системи;

- технічна складність виготовлення якісної електроенергії. Продукція енерговиробників повинна відповідати таким критеріям, як нормативна частота та напруга, надійність та безперебійність постачання споживачам;

- неможливість повернення використаної споживачем електричної енергії [5].

Оскільки процес постачання електроенергії залежить від території, на якій він здійснюється, і являє собою складову регіональної економіки, доцільно розглядати електропостачання у регіональному контексті. Регіоном називають певну цілісну територію, яка відрізняється особливостями розвитку та пов'язаністю складових елементів [3, с. 261]. Існують законодавчі та наукові підходи до поділу України на регіони.

Відповідно до статті 133 Конституції України систему адміністративно-територіального устрою України становлять: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села. До складу України входять такі області: Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Кіровоградська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області, міста Київ та Севастополь мають особливий статус, визначений законом [4].

З наукової точки зору, у 1998 році Міжнародним інститутом порівняльного аналізу на основі виділення територіально-виробничих комплексів було розроблено концепцію поділу території України на дев'ять регіонів: Київщину, Волинь, Слобожанщину, Донеччину, Запоріжжя, Таврію, Черкащину, Поділля та Карпатську область [16, с. 10].

Вважаючи адміністративний поділ України недосконалим, науковці М. І. Долішній та М. М. Паламарчук за соціально-економічними ознаками поділяють територію країни на регіони, які майже не містять відмінностей у промисловому та інтелектуальному потенціалі. За такого поділу виділено шість регіонів, які містять у собі по декілька областей: Центральний – 6 областей, Донеччина – 2 області, Західний – 7 областей, Придніпров'я – 3 області, Причорномор'я – 3 області, Харківщина – 3 області [6, с. 16–18].

На основі даних наукової та навчальної літератури науковець М. Д. Пістун поділяє Україну на дев'ять суспільно-географічних районів, таких як: Столичний (Київська, Житомирська та Чернігівської області), Центральний (Черкаська та Кіровоградська області), Північно-Східний (Харківська, Полтавська, Сумська області), Донецький (Донецька та Луганська області), Придніпровський (Дніпропетровська та Запорізька області), Причорноморський (Автономна республіка Крим, Одеська, Миколаївська та Херсонська області), Подільський (Вінницька, Тернопільська та Хмельницька області), Прикарпатський (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська та Чернівецька області), Волинський (Волинська та Рівненська області). Райони є зіставними за територією та поділені відповідно до принципів територіальної цілісності, історичності, перспективності та адміністративного устрою [7].

Таким чином, одним із базових наукових підходів до регіонування є формування більших за площею районів шляхом об'єднання адміністративних одиниць за природно-економічними, економіко-географічними, історико-етнографічними, соціально-економічними та іншими ознаками [8, с. 12].

Проте існують інші підходи до регіонального поділу, так, М. С. Дністрянський вважає, що для усунення диспропорцій у регіонах, поліпшення конфігурації областей та подолання периферійності необхідно створити три додаткові області – Уманську, Криворізьку та Маріупольську. Також розукрупнення таких великих областей, як Донецька, Дніпропетровська та Одеська також могло б посприяти територіально-політичній консолідації країни [9].

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що поділ України на регіони досі містить велику кількість проблем, оскільки немає загальноприйнятої схеми поділу. Тому електроенергетичну галузь країни доцільно розглядати на рівні держави – цілісної території з законодавством та ринковими механізмами, під дію яких підпадають усі об'єкти галузі. Частинами державної території за такого поділу є адміністративні одиниці – області, на території яких здійснюють діяльність регіональні електропостачальні компанії (обленерго). Більшу увагу слід приділяти областям з найбільш розвинутою енергетичною інфраструктурою.

Нерозривно з регіональною економікою існує поняття регіональної політики як системи заходів правового, економічного та організаційного характеру, що здійснюється у сфері регіонального розвитку країни відповідно до її поточних та стратегічних цілей і має на меті створення умов безпечної життєдіяльності населення та задоволення його природних потреб [3, с. 58–60]. У 2015 році Законом України «Про засади державної регіональної політики» було визначено сутність державної регіональної

політики як системи цілей, заходів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності [10]. Відповідно до законодавства будь-яка регіональна політика здійснюється за принципами законності, співробітництва, паритетності, відкритості, субсидіарності, координації, унітарності, історичної спадкоємності, сталого розвитку, об'єктивності.

Підсумовуючи вищевикладене, термін «регіональна електроенергетична політика» визначаємо як сукупність заходів, механізмів і підходів технологічного, економічного та організаційно-правового характеру, що стосуються реалізації електричної енергії як товарної продукції та здійснюються на території України на всіх рівнях. Головною метою вищезазначеної політики є створення необхідних техніко-економічних, правових умов для функціонування електроенергетичної галузі в країні з метою задоволення потреб споживачів.

Відповідно до чинного законодавства регіональна політика має відповідні об'єкти та суб'єкти, систематизовані та зображені на рис. 1 [10].

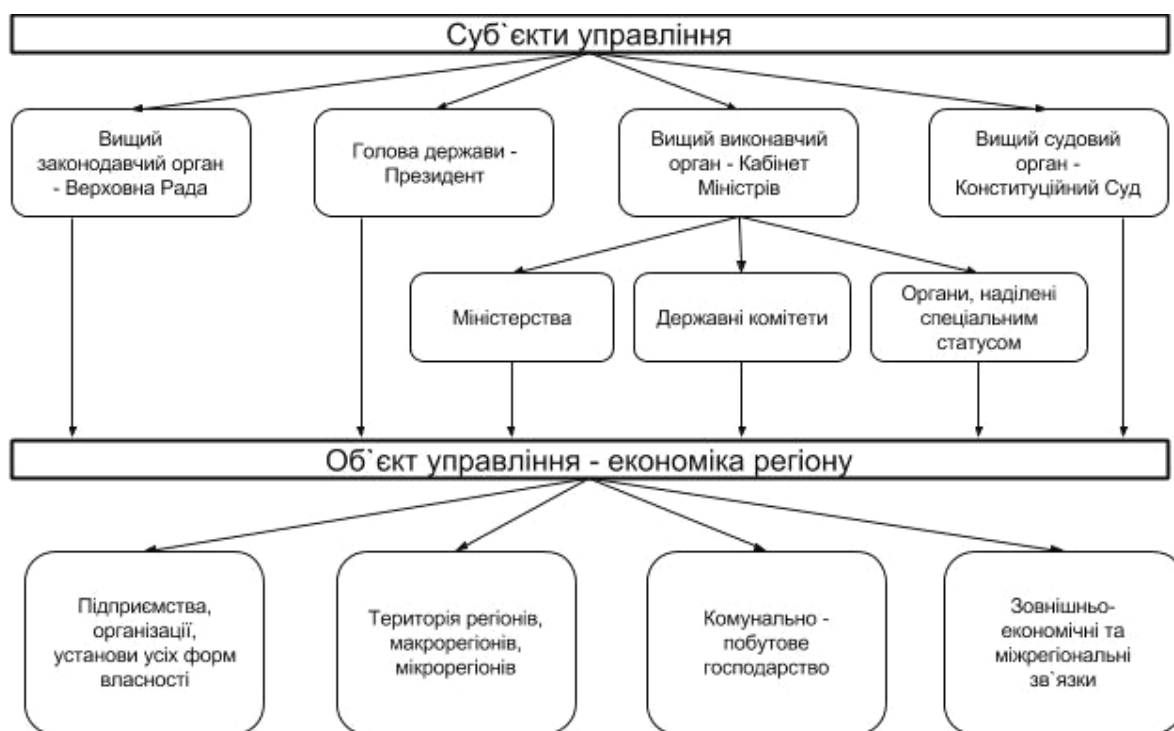


Рис. 1. Механізм взаємодії суб'єктів та об'єктів регіональної економіки

Звужуючи чинне законодавство до електроенергетичного сектора, можна дійти висновку, що основними суб'єктами, які підпадають під дію регіональної електроенергетичної політики в Україні, є:

- Міністерство палива та вугільної промисловості, яке було створено 9.12.2010 р. шляхом реорганізації двох міністерств – Міністерства вугільної промисловості й Міністерства палива та енергетики. Відповідно до «Положення про Міністерство енергетики та вугільної промисловості України» новостворене міністерство є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Воно є головним органом у формуванні та забезпеченні політики, що стосується електроенергетичного комплексу. Основними завданнями цього регулятора є: визначення пріоритетних напрямів розвитку галузі, забезпечення нормативно-правового регулювання, інформування та надання роз'яснень щодо державної політики в енергетичному комплексі, формування прогнозованого балансу електроенергії, приймання рішень щодо управління розробки стратегії розвитку державних підприємств енергетичного сектора, здійснення внутрішнього контролю підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління міністерства, приймання інших рішень, що стосується паливно-енергетичного комплексу країни [11];

- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, яку створено наказом Президента України від 27.08.2014 р. № 694/2014. В своїй роботі новостворена комісія керується Конституцією та законами України, а також Положенням «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг». Комісія є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президенту України та підзвітним Верховній Раді України. Головними функціями Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сферах енергетики та комунальних послуг у сфері електроенергетики є забезпечення державної політики у галузі, що здійснюється шляхом: здійснення ліцензування та контролю господарської діяльності підприємств галузі, розробки правил користування електричною енергією, формування цін і тарифів на електричну енергію та супутні з нею товари та послуги тощо. Комісія складається з Голови комісії та шести членів, центрального апарату і територіальних органів. Рішення комісії приймаються на засіданнях, що проводяться у формі відкритих або закритих слухань й оформлюються постановами та розпорядженнями і є обов'язковими для виконання суб'єктами галузі [12];

- Оптовий ринок електроенергії, створений у 1996 році з метою підвищення конкурентоспроможності електроенергетики України та забезпечення потреб споживачів у дешевій енергії. Згідно із Законом України «Про електроенергетику» Оптовий ринок електричної енергії України створюється на підставі Договору між його членами, сторонами якого є виробники, постачальники електричної енергії, оптовий постачальник електроенергії (ДП «Енергоринок»), який здійснює купівлю-продаж електричної енергії та виконує функції розпорядника розрахунків між суб'єктами ринку, а також підприємство, що здійснює диспетчерське управління Об'єднаною енергетичною системою України та передачу електроенергії магістральними та міждержавними електромережами (НЕК «Укренерго») [13]. Однією з головних функцій Оптового ринку електроенергії є усереднення вартості електричної енергії, що вироблена різними виробниками.

До головних об'єктів української електроенергетики, що підпадають під вплив суб'єктів-регуляторів, відносять такі:

- виробники електроенергії – генеруючі об'єкти, до складу яких входять теплоелектростанції, теплоелектроцентралі, гідроелектростанції, гідроакумулюючі станції, атомні електростанції, блок-станції, відновлювальні джерела енергії;

- об'єкти трансформації та передачі електроенергії, до складу яких входять магістральні, між-державні та розподільчі мережі та силові підстанції;

- система управління і регулювання постачання електроенергії;

- компанії, що здійснюють розподіл електроенергії безпосередньо споживачам за регульованим та нерегульованим тарифом [14, с. 538].

Основою української електроенергетики є Об'єднана електроенергетична система, яка забезпечує постачання електричної енергії внутрішнім споживачам країни та зв'язок з енергетичними системами інших країн у частині імпорту та експорту. До її складу входять:

- 4 атомні електростанції;

- 14 теплоелектростанцій;

- 7 гідроелектростанцій;

- 3 гідроакумулюючі електростанції;

- 97 теплоелектроцентралей;

- малі гідроелектростанції та вітрові електростанції;

- 23 тис. км. магістральних та міждержавних електричних мереж напругою 220–750 кВ;

- 996 тис. км. розподільних мереж напругою 0,4–150 кВ;

- 134 підстанції.

Оперативно-технічне управління Об'єднаною електроенергетичною системою, управління режимами енергосистеми та забезпечення надійності експлуатації мережі здійснюються підприємством НЕК «Укренерго» [15, с. 4–6].

Найбільшою державною енергетичною компанією є національна атомна енергетична компанія «Енергоатом», до складу якої входять генеруючі потужності Запорізької, Рівненської, Південно-Української та Хмельницької атомних електростанцій, а також спеціалізовані відокремлені підрозділи [17]. Найбільшою приватною енергетичною компанією є холдинг ДТЕК, до складу якого входять підприємства генерації та розподілу електричної енергії [18].

Висновки. Незважаючи на те, що електроенергетична безпека країни є однією з пріоритетних, Україна досі не має законодавчо закріпленої політики відносно цієї галузі господарства. Розробка та законодавче закріплення регіональної електроенергетичної політики нададуть більші можливості та ширші повноваження суб'єктам та об'єктам, що підпадають під її дію.

Електроенергетичні об'єкти в Україні розміщені нерівномірно по території країни, що врешті призводить до існування регіонів з різною концентрацією галузевого обладнання. Проте на даний час відсутній обґрунтований техніко-економічний поділ України на регіони з більшою або меншою часткою енергетичного господарства в регіоні. Впровадження нового поділу України на регіони за концентрацією енергетичного обладнання надасть нові можливості зміцнення та розвитку галузі.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про електроенергетику» від 16.07.2015 № 575/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/575/97-ВР>
2. Сергеев Р. С. Правові особливості договору про постачання електроенергії / Р. С. Сергеев, Р. С. Сергеев. – 2008.
3. Регіональна економіка : підруч. / [Журавель В. В. та ін.]. – 2011. – 271 с.
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-ВР>
5. Дамбаева Е. Ж. Электроэнергия как специфический товар / Е. Ж. Дамбаева // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2010. – № 2.
6. Соціально-економічне районування України / [Долішній М. І. та ін.] // Препринт НАН України, Ін-т регіон. досліджень – Львів, 1997.
7. Чмирьова Л. Ю. Районування території України як один з факторів просторового соціально-економічного розвитку регіонів / Л. Ю. Чмирьова // Електронне фахове видання «Ефективна економіка». – 2013. – № 3. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>
8. Зінь Е. А. Регіональна економіка : підруч. / Е. А. Зінь. – 2007. – 528 с.
9. Дністрянський М. С. // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2012. – № 18. – С. 102–107.
10. Закон України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 № 156-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
11. Указ президента України «Про положення про міністерство енергетики та вугільної промисловості України» від 06.04.2011 № 382/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/382/2011>
12. Указ президента України «Про положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 10.09.2014 № 715/2014 – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/715/2014>
13. Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сферах енергетики та комунальних послуг, «Про затвердження Звіту про результати діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг у 2014 році» від 31.03.2015 р. № 971 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/Catalog3/Richnyi_zvit_2014.pdf
14. Дзеркалов Д. В. Энергобережения в Украине : [монографія] / Д. В. Дзеркалов. – К. : Основа, 2012. – 582 с.
15. Основні питання політики розвитку електроенергетичної галузі України / [Шевцов А. І. та ін.]. – Дніпропетровськ : Регіональний філіал Нац. ін.-ту стратег. досліджень у м. Дніпропетровську, 2011.
16. Телешун С. О. Окремі аспекти реформування адміністративно-територіального устрою в контексті урядових позицій / С. О. Телешун // Право України. – 2003. – № 1.
17. Офіційний сайт НАЕК «Енергоатом» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.atom.gov.ua>
18. Офіційний сайт холдингової компанії ДТЕК [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dtek.com>

References

1. Zakon Ukrayiny «Pro elektroenerhetyku» vid 16.07.2015 № 575/97-VR [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/575/97-VR>>
2. Serheyev, R. S., Serheyev R. S. (2008) Pravovi osoblyvosti dohovoru pro postachannya elektroenerhiyi.
3. Zhuravel', V. V. ta in. (2011) Rehional'na ekonomika, 271 p.
4. Konstytutsiya Ukrayiny vid 28.06.1996 № 254k/96-VR [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR>
5. Dambaeva, E. Zh. (2010) Elektroenergiya kak spetsyficheskyy tovar. *Izvestiya Irkutskoy gosudarstvennoy ekonomicheskoy akademiy*, (2).

6. Dolishniy, M. I. ta in. (1997) Sotsial'no-ekonomichne rayonuvannya Ukrainy. Preprint NAN Ukrainy, In-t rehion. doslidzhen'. L'viv.
7. Chmyr'ova, L. Yu. (2013) Rayonuvannya terytoriyi Ukrainy yak odyn z faktoriv prostorovoho sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv. Elektronne fakhove vydannya "Efektyvna ekonomika", (3). Rezhym dostupu: <<http://www.economy.nayka.com.ua>>
8. Zin', E. A. (2007) Rehional'na ekonomika, 528 p.
9. Dnistrians'kyi, M. S. (2012) *Naukovyy visnyk Volyns'koho natsional'noho universytetu im. Lesi Ukrainky*, (18), s. 102–107.
10. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoyi rehional'noyi polityky» vid 05.02.2015 № 156-19 [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu : <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/156-19>>
11. Ukaz prezidenta Ukrainy «Pro polozhennya pro ministerstvo enerhetyky ta vuhil'noyi promyslovosti Ukrainy» vid 06.04.2011 № 382/2011 [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/382/2011>>
12. Ukaz prezidenta Ukrainy «Pro polozhennya pro Natsional'nu komisiyu, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferakh enerhetyky ta komunal'nykh posluh» vid 10.09.2014 № 715/2014 [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/715/2014>>
13. Postanova Natsional'noyi komisiyi, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya v sferakh enerhetyky ta komunal'nykh posluh, «Pro zatverdzhennya Zvitu pro rezul'taty diyal'nosti Natsional'noyi komisiyi, shcho zdiysnyuye derzhavne rehulyuvannya u sferakh enerhetyky ta komunal'nykh posluh u 2014 rotsi» vid 31.03.2015 № 971 [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.nerc.gov.ua/data/filearch/Catalog3/Richnyi_zvit_2014.pdf>
14. Dzerkalov, D. V. (2012) Enerhozberezhennya v Ukraini. Kyiv: Osnova, 582 p.
15. Shevtsov, A. I. ta in. (2011) Osnovni pytannya polityky rozvytku elektroenerhetychnoyi haluzi Ukrainy. Dnipropetrovs'k : Rehional'nyy filial Nats. in-tu strateh. doslidzhen' u m. Dnipropetrovs'ku.
16. Teleshun, S. O. (2003) Okremi aspekty reformuvannya administratyvno-terytorial'noho ustroyu v konteksti uryadovykh pozytsiy. *Pravo Ukrainy*, (1).
17. Ofitsynyy sayt NAEK «Enerhoatom» [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu : <<http://www.atom.gov.ua>>
18. Ofitsynyy sayt kholdynhovoyi kompaniyi DTEK [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu : <<http://www.dtek.com>>

O. Dolgalyova, D. Gulak

REGIONAL ELECTRICAL POLICY, IT'S MAIN SUBJECTS AND OBJECTS

The article deals with the concept of regional electrical policy, subjects and objects covered by it. Legal and scientific approaches to electric sector in the context of regional economy are analyzed.

Despite the fact that electric power security of the country is a priority, Ukraine still has no legislated policies regarding industrial sector. The development and legislative strengthening of regional electrical policy will provide greater opportunities and broader powers of subjects and objects covered by its action.

Electric power objects in Ukraine are placed unevenly across the country that ultimately leads to the existence of regions with different concentration of industry equipment. However, at present there is no reasonable technical and economic division of Ukraine into regions with greater or lesser proportion of energy sector in the region. The introduction of a new division of Ukraine into regions according to the concentration of power equipment will provide new opportunities to strengthen and develop the industry.

Keywords: *electric power, regional electrical policy, subjects of regional electrical policy, objects of regional electrical policy, regional policy.*

Статтю представляє д.держ.упр., професор О. В. Долгальова, Черкаський державний технологічний університет.